

Wybrane cechy dogmatycznoprawne apelacji na tle historyczno-porównawczym

Idea weryfikacji orzeczeń na stałe weszła do kanonu europejskiej i światowej myśli prawnej. Dziś już nie wyobrażamy sobie sprawiedliwego procesu¹ bez jednoczesnej możliwości reakcji na wyrok nieprawidłowy i niesprawiedliwy. Systemy prawne wypracowały całe zespoły środków odwoławczych, jednak historia tych metod reakcji na orzeczenie zaczyna się od pojawienia się apelacji w ramach rzymskiego procesu kognicyjnego.

W procesie legislacyjnym i formułkowym postępowanie toczyło się zasadniczo w dwóch fazach. Rozpoczynało się przed wysokim urzędnikiem – pretorem – którego zadaniem w tej fazie (*in iure*) była eliminacja sporów błahych i niedojrzałych, a następnie ustalenie zakresu, w jakim miał orzekać wyznaczony przez niego sędzia na kolejnym etapie postępowania (*apud iudicem*). Tenże sędzia prywatny, skrępowany formułką określającą zakres jego kognicji, rozstrzygał sprawę². Orzeczenie przez niego wydane było z chwilą ogłoszenia prawomocne i nie mogło być wzruszone żadnym zwyczajnym środkiem zaskarżenia. Wadami tego systemu były fakty, iż osoba orzekająca nie musiała być znawcą prawa (choć nieraz prawnicy pomagali jej w przygotowaniu rozstrzygnięcia), jak również to, że wyrok obarczony wadami i brakami pozostawał ważny i wywierał skutki prawne.

Te niedoskonałości poprzednich form procesu były bezpośrednim impulsem do refleksji nad wprowadzeniem możliwości rewizji orzeczeń. Historia apelacji ewoluje od form incydentalnych i nadzwyczajnych w okresie republiki, poprzez powolne kształtowanie się idei powszechnego środka zaskarżenia w okresie pryncypatu, okres petryfikacji instytucji jako stałego elementu procesu kognicyjnego w dominancie, do podsumowania rozwoju przez Justyniana dzięki utrwaleniu jej w przepisach kodyfikacji.

---

¹ Katalog podstawowy gwarancji sprawiedliwego procesu zawarty jest w art. 14 *Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych*.

² W. Litewski, *Rzymski proces cywilny*, Kraków 1988, s. 45.

Dla pełniejszego przedstawienia zasadniczych cech tego środka zaskarżenia uzasadnione wydaje się porównanie modelu apelacji rzymskiej w jej najpełniejszej formie, którą stanowi jej regulacja w ustawodawstwie justyniańskim oraz w trzech ustawodawstwach nowożytnych – we francuskim kodeksie postępowania cywilnego z 1806 r. (*Code de procédure civile* – w skrócie c.p.c.), w niemieckiej ustawie procesowej z 1877 (*Zivilprozessordnung* – w skrócie z.p.o.) oraz polskim kodeksie postępowania cywilnego z 1964 r. (w skrócie k.p.c.). Ze względu na istnienie w systemach francuskim i niemieckim dwóch rodzajów apelacji – pełnej apelacji w zakresie prawa i faktów³ oraz drugiej, specjalnej apelacji, w której zarzuty mogą dotyczyć jedynie naruszenia prawa⁴ (w stosunku do której istnieje szereg ograniczeń w zakresie możliwości jej wniesienia, uprawniającej wartości przedmiotu sporu czy samego postępowania sądowego) – zasadne będzie skupienie się na pierwszym rodzaju apelacji jako najpełniej oddającej ducha swojej rzymskiej poprzedniczki.

W niniejszym opracowaniu badanie apelacji jako środka zaskarżenia zostało okrojone. Z jednej strony ograniczony został opis apelacji do spraw cywilnych, zarówno w odniesieniu do rzymskiego procesu kognicyjnego będącego podstawą porównań, jak i do nowożytnych regulacji. Z drugiej strony uwarunkowane to było historycznym pry-matem procesu cywilnego w rozstrzyganiu sporów prawnych, z drugiej zaś niedostatka-mi w przekazie źródłowym dotyczącym zastosowania tego środka w sprawach karnych i administracyjnych w okresie cesarstwa rzymskiego⁵. Przedmiotem niniejszych rozwa-zań jest apelacja jako środek zaskarżenia prawidłowo wydanego wyroku – czyli niepra-womocnego, merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy. Dlatego też, mimo iż apelacja rzymska stanowiła również środek zaskarżenia pewnych incydentalnych decyzji sądo-wych w toku postępowania w pierwszej instancji⁶, ten zakres zastosowania apelacji nie będzie przedmiotem zainteresowania autora tego opracowania, ze względu na kazu-istyczny i niesystemowy charakter zaskarżalnych apelacją postanowień oraz na fakt, że

---

³ W systemie francuskim jest to *L'appel* (art. 542-570 c.p.c.), w niemieckim zaś – *Berufung* (§ 511-541 z.p.o.).

⁴ Odpowiednio – *Révision* (art. 593-603 c.p.c.) oraz *Revision* (§ 542-566 z.p.o.).

⁵ W. Litewski, *Wybrane zagadnienia apelacji rzymskiej w sprawach cywilnych*, Kraków 1967, s. 5.

⁶ Szczególnie tych, które miały bezpośredni wpływ na samo istnienie postępowania, jak np. zasto-sowanie *restitutio in integrum* (D. 4.4.39 pr.) lub odrzucenie powództwa (C. Th. 11.36.18 pr.).

nowożytne systemy postępowania cywilnego rozwinęły odrębne środki zaskarżenia w tym zakresie⁷.

Współczesna nauka o postępowaniu sądowym przy opisie środków zaskarżenia posługuje się całą gamą cech pozwalających na określenie charakteru danej instytucji i jej miejsca w systemie środków zaskarżenia. Na podstawie analizy tych cech podjęta zostanie próba analizy porównawczej istotnych cech apelacji w procesie kognicyjnym i apelacji w nowożytnych kodyfikacjach procesu cywilnego.

Z tego punktu widzenia apelację rzymską należy sklasyfikować jako **pełny środek zaskarżenia**, czyli taki, dla którego nie został sformułowany dopuszczalny katalog podstaw zaskarżenia. Podstawą zaskarżenia to przyczyna, dla której orzeczenie zostało zaskarżone. Zasadniczo możemy wyróżnić dwa sposoby uregulowania podstawy zaskarżenia. Gdy brak jest ograniczenia w postaci wymienienia dopuszczalnych podstaw, mamy do czynienia ze środkiem odwoławczym pełnym⁸. Współcześnie przykładem takiego środka jest apelacja w systemach polskim (art. 367 § 1 k.p.c.) oraz francuskim (art. 543 c.p.o.). Jednocześnie odmiennie uregulowana została apelacja w niemieckiej procedurze, w której ustawodawca od 2002 r. wymaga od strony, by swoją apelację oparła na zarzutach naruszenia prawa materialnego lub procesowego, pominięciu faktów przez sąd pierwszej instancji lub wyrokowaniu przez ten sąd na niepełnym materiale dowodowym⁹. Pomimo braku podstaw zaskarżenia należało jednak określić w apelacji pewne podstawowe zarzuty i oczekiwania w stosunku do sądu odwoławczego. W postępowaniu odwoławczym, zarówno w procesie kognicyjnym, jak i nowożytnym procesie cywilnym rolę tę pełnił zakres zaskarżenia, czyli wynikające z treści apelacji żądanie zmiany wyroku.

Określenie apelacji jako pełnego środka zaskarżenia może się odnosić również do zakresu uprawnień sądu odwoławczego. W systemie apelacji pełnej sąd ma za zadanie ponowne merytoryczne rozpoznanie sprawy¹⁰, a regułą jest wydawanie wyroków utrzymujących w mocy bądź zmieniających orzeczenie. W systemie apelacji ograniczonej postępowanie odwoławcze ma na celu ustalenie prawidłowości postępowania pierwszo-

---

⁷ Przykładami mogą być zażalenie na postanowienie (art. 354 i n. k.p.c.) w systemie polskim, a także *sofortige Beschwerde* (§ 567-573 z.p.o.) oraz *Rechtsbeschwerde* (§574-577 z.p.o.) w systemie niemieckim.

⁸ E. Marszałkowska-Krześ, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2009, s. 386.

⁹ § 513 (I) z.p.o.

¹⁰ O ponownym rozpoznaniu sprawy w zakresie prawa i faktów mówi art. 561 c.p.c.

instancyjnego z punktu widzenia prawa formalnego – tutaj regułą są wyroki kasatoryjne¹¹. Wszystkie omawiane procesy należą do systemów apelacji pełnej, w postępowaniu odwoławczym sprawa była ponownie rozpoznawana merytorycznie i zapadał wyrok rozstrzygający sprawę co do meritum. W tych systemach jedynie wyjątkowe wady uprawniają sąd odwoławczy do przekazania sprawy do ponownego rozpoznania przez sąd pierwszej instancji¹². Dzieje się tak najczęściej, gdy postępowanie sądu pierwszej instancji obciążone było poważnymi wadami proceduralnymi – zwrócenie sprawy do rozpoznania ma na celu urzeczywistnienie prawa strony do uzyskania merytorycznego orzeczenia w sprawie przez dwa różne sądy. Co do zasady w postępowaniu odwoławczym nie istniała prekluzja dowodowa¹³, a strony mogły, jak to zostało zaznaczone, przedstawiać w tym postępowaniu nowe dowody, twierdzenia i wnioski¹⁴. Wyrazem tego, że w postępowaniu apelacyjnym dokonuje się ponowne merytoryczne rozpoznanie sprawy, jest praktyczny brak przepisów proceduralnych dotyczących postępowania odwoławczego, ponieważ stosuje się tu odpowiednio przepisy dotyczące postępowania przed sądem niższego rzędu¹⁵.

Apelacja jest bez wątpienia środkiem zaskarżenia o charakterze **dewolutywnym**. Ta cecha apelacji związana jest z tym, że sprawa w kolejnym postępowaniu była rozpoznawana przez organ hierarchicznie wyższy od sędziego, który wydał zaskarżone orzeczenie. Jest to zrozumiałe, gdyż apelacja ma służyć weryfikacji prawidłowości orzeczenia, zaś podstawą wiarygodności takiej weryfikacji jest sformułowana już przez Rzymian maksyma – *Nemo iudex idoneus in propria causa*.

W polskim kodeksie postępowania cywilnego hierarchię sądów w postępowaniu określa art. 367 § 2 k.p.c., który stanowi, że apelację od wyroków sądu rejonowego rozpoznaje sąd okręgowy, natomiast apelację od wyroków sądu okręgowego wydanego w pierwszej instancji rozpoznaje sąd apelacyjny. Podobną regulację przyjął ustawodaw-

---

¹¹ E. Marszałkowska-Krześ, *op. cit.*, s. 382-383.

¹² § 538 ZPO oraz art. 368 § 4 k.p.c.

¹³ Z pewnymi wyjątkami w postępowaniu gospodarczym – art. 479¹² k.p.c. oraz w związku z uprawnieniem przewodniczącego składu orzekającego z art. 207 § 3 k.p.c.

¹⁴ W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Bèrier, *Prawo rzymskie – u podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2009, s. 174 w odniesieniu do apelacji rzymskiej; w odniesieniu do procedur nowożytnych – przypis 9.

¹⁵ Podobną regulację przewiduje polska procedura cywilna, która nie zawiera osobnych przepisów dotyczących właściwego postępowania przed sądem apelacyjnym, a w art. 391 k.p.c. nakazuje odpowiednio stosowanie przepisów dotyczących postępowania przed sądem pierwszej instancji; podobnie ustawodawstwo niemieckie w § 523 z.p.o.

ca niemiecki – sprawy w zależności od wagi są rozpoznawane w pierwszej instancji albo przez sąd rejonowy (*Amtsgericht*) albo przez Sąd Krajowy (*Landesgericht*), natomiast apelacja od ich wyroków rozpoznawana jest odpowiednio przez wspomniany Sąd Krajowy lub Wyższy Sąd Krajowy (*Oberlandesgericht*)¹⁶. Inaczej wygląda sprawa z francuskim systemem sądów w zakresie postępowania cywilnego. O ile zasadniczo właściwym sądem odwoławczym jest sąd apelacyjny (*Cour d'appel*), który podzielony jest na wydziały, zajmujące się określonymi rodzajami spraw cywilnych, o tyle sądownictwo pierwszoinstancyjne składa się z całego systemu sądów. Podstawowymi sądami dla spraw cywilnych są sądy pierwszej instancji (*Tribunal d'instance*) lub sądy instancji wyższej (*Tribunal de grande instance*), których właściwość rzeczowa jest zależna od wartości przedmiotu sporu, a także cała grupa sądów zajmujących się określonymi rodzajami spraw, takimi jak np. sądy pracy (*Conseil de prud'hommes*), sądy handlowe (*Tribunal de commerce*), czy sądy spraw zabezpieczenia społecznego (*Tribunal des affaires de sécurité sociale*)¹⁷.

Hierarchia organów jurysdykcyjnych w postępowaniu kognicyjnym była znacznie bardziej skomplikowana. Na czele stał cesarz jako najwyższy sędzia, który mógł rozpoznawać każdą sprawę na wniosek strony lub z własnej woli¹⁸. Specyficznym sądem był Senat, który raz pełnił rolę doradcą, gdy sądził cesarz jako *princeps senatus*, innym razem zaś był specjalnym trybunałem karnym, w którym wydawanie werdyktu przypominało proces ustawodawczy¹⁹. W uprawnienia sądowe, w tym rozpoznawanie odwołań od wyroków, wyposażone były także stare magistratury z okresu republiki, jak i urząd pretora czy edyla kurulnego²⁰, jednak trzon organów jurysdykcyjnych stanowił cały korpus urzędników imperialnych z trzema stołecznymi prefektami – *praefectus urbi*²¹, *praefectus praetorio*²², *praefectus annonae*²³ – na czele.

---

¹⁶ J. Zekoll, M. Reinmann, *Introduction to German Law*, Hague 2005, s. 378.

¹⁷ P. Herzog, *Civil procedure in France*, Hague 1967, s. 138-151.

¹⁸ A. Greenidge, *The Power of Pardon possessed by the Princeps*, [w:] „The Classical Review”, Cambridge 1894, t. 8, s. 430.

¹⁹ W. Litewski, *Rzymski proces karny*, Kraków 2003, s. 59.

²⁰ G. Mousourakis, *The historical and institutional context of Roman law*, Aldershot 2003, s. 256.

²¹ Szczegółowy opis ewolucji jurysdykcji prefekta miasta w sprawach cywilnych i karnych – S. Ruciński, *Praefectus urbi*, Poznań 2008, s. 231-232.

²² J. Muirhead, *Historical Introduction to the Private Law of Rome*, New Jersey 2009, s. 274.

²³ H.F. Jolowicz, *Historical Introduction to the Study of Roman Law*, Cambridge 1972, s. 335.

Z zagadnieniem dewolutywności związana jest również zasada instancyjności, czyli liczby orzeczeń wydanych w tej samej sprawie bez zastosowania nadzwyczajnych środków odwoławczych. W polskim porządku prawnym kwestia ta jest generalnie uregulowana w art. 176 ust. 1 Konstytucji, który stwierdza, że postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne, natomiast szereg przepisów dookreśla stosowanie tej zasady na gruncie procedury cywilnej²⁴. Na gruncie systemów francuskiego i niemieckiego, gdzie również, co do zasady, dopuszczalna jest jedna apelacja od wyroku, wykształcono, jak to zostało wspomniane, specjalne środki zaskarżenia – apelacje co do prawa – które nie stanowiły jeszcze nadzwyczajnych środków reakcji na prawomocny, choć nieprawidłowy zdaniem strony wyrok, lecz wyjątkową możliwość powtórnej apelacji w obliczu rażącego naruszenia prawa. W postępowaniu kognicyjnym początkowo brak było generalnej zasady ograniczającej ilość instancji. Charakter prawny apelacji jako bezwzględnie dewolutywnego środka zaskarżenia w połączeniu z brakiem ograniczeń co do ilości apelacji aż do wykorzystania całej hierarchicznej struktury rzymskich organów jurysdykcyjnych mógł prowadzić do sytuacji, że nawet niewielka sprawa mogła się toczyć od indywidualnego sędziego w odległej prowincji aż po sąd cesarski. Nie sprzyjało to szybkości rozwiązywania sporów (ze względu na skutek zawieszający), często prowadziło też do pozbawienia sensu instytucji apelacji, w momencie, gdy koszty²⁵ przewyższały ewentualną korzyść uzyskaną na skutek zadawalającego orzeczenia. Cesarze starali się przeciwdziałać tym nieprawidłowościom, np. poprzez ograniczenia apelacji ze względu na wartość przedmiotu sporu czy zakaz odwołania od orzeczeń pewnych sądów. Reformę w tym zakresie przeprowadził Justynian, który zarządził w sposób następujący (C. 7.70.1):

Si quis in quacumque lite iterum provocaverit, non licebit ei tertio in eadem lite super isdem capitulis provocatione uti vel sententias excellentissimorum praefectorum praetorio retractare (...).

Wynika z tego, że stronie przysługiwała możliwość dwukrotnego odwołania się od pierwotnie wydanego w sprawie orzeczenia. Dopiero trzecia apelacja była niedopuszczalna. Oczywiście zastrzeżenie to ma znaczenie tylko w sytuacji, gdy drugą apelację (a ostatnią dopuszczalną) miał rozpoznawać sędzia, od którego orzeczenia, ze względu

---

²⁴ E. Marszałkowska-Krześ, *op. cit.*, s. 63.

²⁵ K. Kolańczyk, *Prawo rzymskie*, wyd. 5, Warszawa 2005, s. 167.

na jego miejsce w hierarchii organów jurysdykcyjnych, przysługiwała apelacja²⁶. Równocześnie w okresie dominatu zakończyła się unifikacja rzymskich organów sądowych, czego wynikiem było wykształcenie się hierarchii instancyjnej sądów, która była związana z podziałem administracyjnym cesarstwa na gminy (*civitates*), prowincje (*provinciae*), diecezje (*dioeceses*) oraz cztery prefektury (*praefecturae praetorio*)²⁷.

Apelacja rzymska była również **suspensywnym** środkiem zaskarżenia, co oznacza, że jej wniesienie wstrzymywało wykonanie orzeczenia. Na tym gruncie powstała zresztą instytucja depozytu sekwestrowego²⁸. Skutek zawieszający był nieodłącznym elementem apelacji, umożliwiał bowiem zrealizowanie jej zasadniczego celu. Owym celem było dochodzenie swoich praw w drodze odwołania bez obawy, że podczas postępowania odwoławczego zajdą takie zmiany w przedmiocie postępowania, które uczynią to postępowanie bezprzedmiotowym. Obecnie suspensywność związana jest generalnie z kwestią prawomocności wyroku²⁹. Apelacja jako środek zaskarżenia skierowany przeciwko wyrokowi nieprawomocnym z samej swojej natury posiada cechę suspensywności³⁰, od której przepisy mogą wyjątkowo przewidywać wyjątki. Można to było uczynić poprzez pozbawienie apelacji skutku zawieszającego lub poprzez zakazanie odwoływania się od orzeczeń w pewnych kategoriach spraw. W pierwszym wypadku orzeczenie nabywało waloru natychmiastowej wykonalności³¹, w drugim zaś mamy do czynienia z przedmiotowymi ograniczeniami apelacji³².

Mimo że kwestia wymogów formalnych pisma apelacyjnego nie stanowi cechy dogmatycznej *sensu stricto*, warto jednak tę kwestię poruszyć ze względu na możliwość obserwacji regulacji dotyczących kwestii szczegółowych, które merytorycznie są do sie-

---

²⁶ M. Kaser, *Das Römische Zivilprozessrecht*, München 1996, s. 507; z oczywistych względów sprawę rozpoznaną przez cesarza nawet w pierwszej instancji nie można było zaskarżyć w drodze apelacji.

²⁷ M. Zabłocka, W. Zabłocki, *Prawo rzymskie. Instytucje*, wyd. 5, Warszawa 2009, s. 316.

²⁸ D. 49.1.21.3; rodzaj depozytu, w który składano rzecz będącą przedmiotem sporu; depozytariusz sekwestrowy wydawał przedmiot depozytu stronie, która wygrała proces.

²⁹ Dobitnie na to wskazuje ustawodawca francuski, który w art. 500 c.p.c. reguluje kwestię uzyskania prawomocności przez orzeczenie pierwszej instancji nie podlegające zaskarżeniu lub niezaskarżone, a w art. 501 c.p.c. wskazując, że z momentem uzyskania przez wyrok przymiotu *res iudicata* podlega on wykonaniu.

³⁰ E. Marszałkowska-Krześ, *op. cit.*, s. 380.

³¹ Np. art. 333 k.p.c.

³² W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Bèrier, *op. cit.*, s. 149.

bie bardzo zbliżone, pomimo oddalenia od siebie o kilkanaście wieków. Nie tylko nowożytnie ustawodawstwa posiadają przepisy określające warunki formalne takiego pisma. Ulpian formułuje owe wymagania w następujący sposób (D.49.1.1.2):

Libelli qui dantur appellatorii ita sunt concipiendi, ut habeant scriptum et a quo dati sint, hoc est qui appellet, et adversus quem et a qua sententia.

W świetle tego fragmentu apelacja pisemna (*libellus appellatorius*) powinna zawierać oznaczenie stron, które dokonują zaskarżenia orzeczenia, oznaczenie ich oponentów oraz samego orzeczenia. W podstawowym wymiarze uregulowanie omawianych odmian apelacji w sprawach cywilnych korzysta z rzymskiego wzorca, wprowadzając dodatkowo wymóg przedstawienia i uzasadnienia zarzutów oraz ograniczenie we wprowadzaniu nowych dowodów, zawężone do tych, których możliwość lub celowość przedstawienia pojawiła się dopiero po wydaniu rozstrzygnięcia w sprawie³³.

Analiza powyższych modeli pozwala sformułować tezę, że generalnie apelacja **stanowi zwykły, pełny, dewolutywny i suspensywny środek odwoławczy**. Oczywiście nie należy zapominać, że apelacja rzymska była wytworem specyficznego systemu prawnego. Choć formalnie nie istniał katalog dopuszczalnych podstaw apelacji, w praktyce szeroko ograniczano do niej dostęp. Jako ograniczenie podmiotowe apelacji rzymskiej należy wskazać jej niedostępność dla osób *alieni iuris* i niewolników, którzy w ogóle nie posiadali zdolności sądowej³⁴ oraz ograniczenia w jej wytaczaniu przez kobiety³⁵. Istniał również szereg ograniczeń przedmiotowych, czyli takich, które w pewnych sprawach wprowadzały niedopuszczalność apelacji. Przykładowo do tej grupy należał zakaz apelacji od wyroku wydanego przez cesarza³⁶ oraz zakaz apelacji w sprawach skarbowych³⁷.

Prawnicy rzymscy byli w stanie w drodze powolnego, lecz sukcesywnego rozwoju stworzyć tak kunsztowne mechanizmy prawne, że nie będzie przesadą nazwanie ich „pomnikami prawa prywatnego”. Jednym z nich jest bez wątpienia instytucja apelacji. Przy bliższym spojrzeniu okazuje się, jak wiele środków zaskarżenia obecne systemy

---

³³ Art. 368 § 1 k.p.c., art. 381 k.p.c. oraz § 531 z.p.o.

³⁴ D. 49.1.28 w odniesieniu do niewolników oraz 49.1.23.1 *a contrario* w odniesieniu do osób *alieni iuris*.

³⁵ D 16.1.2.5 w sytuacji *defensio*, czyli wystąpienia z apelacją na korzyść innej osoby.

³⁶ D. 49.2.1.1.

³⁷ C. Th. 11.36.6.

czerpią z klasycznych regulacji dotyczących *appellatio*. Niektóre obowiązujące regulacje są kolejnym krokiem w rozwoju tej instytucji, inne zaś wyglądają tak, jakby zostały wprost wyjęte z Digestów justyniańskich. Wydaje się, że studia nad genezą i historią apelacji mogą być interesujące nie tylko dla osób zajmujących się naukami prawnymi, lecz również dla praktyków. Prowadzą bowiem do głębszego zrozumienia tej ciekawej i skomplikowanej instytucji. Dostarczają prawnikom wiedzy o *rationes legis* poszczególnych regulacji. Wskazują także na problemy, jakie napotykali prawnicy na przestrzeni wieków oraz na metody, jakie stosowali do ich rozwiązania.

Summary

Selected dogmatic and legal features of review – a historical comparison

The aim of the following paper is to define some basic features of appeal as one of ordinary means of review. Possibility of judgment's review became one of the most significant aspect of the "rule of law", which is why the appeal is the basic and the earliest among ordinary means of review deserve some comment.

In this analysis author uses the comparatistic method to confront classical model of *appellatio* introduced in Theodosian Code and Justinian legislation with the regulations of modern civil procedures of France, Germany and Poland. Due to methodological reasons the comparison is limited to the survey of appeal from lower courts only in civil cases. The author briefly explains the origin of appeal in the Roman law and for the reason of accurate description of the appeal's devolutive effect – the judiciary system in civil cases of each country.

Keywords: appeal, *cognitio extra ordinem*, devolutive effect, suspensive effect, ordinary means of review

